

İnbirinci Söz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا ۝ وَالَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ۝
وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا ۝ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحْيَاهَا ۝ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَاهَا ۝

Ey Kardeş! Eğer Hikmet-i Âlemin Tılsımını ve Hilkat-i İnsanın Muammasını ve Hakikat-ı Salâtın Rumuzunu bir parça fehmetmek istersen, nefsimle beraber şu temsili hikâyeciğe bak:

Bir zaman bir Sultan varmış; servetçe onun pek çok Hazineleri vardı. Hem o Hazinelerde her çeşit cevâhir, elmas ve zümrüt bulunuyormuş. Hem gizli pek acâib defineleri varmış. Hem, Kemalâtça Sanâyi-i Garîbede pek çok mahareti varmış. Hem, hesabsız Fünûn-u Acîbeye ma'rifeti, ihâtası varmış. Hem, nihayetsiz Ulûm-u Bedîaya İlîm ve İttılâı varmış. Her Cemâl ve Kemâl sahibi, kendi Cemâl ve Kemâlini görmek ve göstermek istemesi Sırrınca; o Sultan-ı Zîşan dahi istedi ki, bir meşher açsın, içinde sergiler dizesin; tâ nâsın enzarında Saltanatının Haşmetini, hem Servetinin Şa'saasını, hem kendi San'atının Hârikalarını, hem kendi Marifetinin Garîbelerini izhar edip göstereyin. Tâ Cemâl ve Kemâl-i Mânevîsini iki vecihle müşâhede etsin:

Bir vechi: Bizzat Nazar-ı Dekâik-Âşinâsıyla görsün.

Diğeri: Gayrın Nazarıyla baksın.

Bu Hikmete binâen, cesim ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmağa başladı. Şâhâne bir surette dairelere, menzillere taksim ederek Hazinelerinin türlü türlü murassatıyla süslendirip kendi Dest-i San'atının en

lâtif, en güzel eserleriyle zinetlendirip, Fünûn-u Hikmetinin en incelikleriyle tanzim edip düzelterek ve Ulûmunun Âsâr-ı Mu'cizekâraneleriyle donatarak tekmil ettikten sonra, herbir Taam ve Ni'metlerinin bütün çeşitlerinden en lezzetlerini Câmî Sofralar, o sarayda kurdu. Herbir taifeye lâîk bir Sofra tâyin etti. Öyle sahavetkârane, san'atperverâne bir Ziyâfet-i Âmme ihzar etti ki, güya herbir Sofra, yüz Sanâyi-i Lâtifenin eserleriyle vücud bulmuş gibi kıymetli hadsiz Ni'metleri serdi. Sonra aktâr-ı memleketindeki ahali ve raiyyetini, Seyre ve Tenezzühe ve Ziyâfete dâvet etti. Sonra bir Yâver-i Ekremine (A.S.M.), sarayın Hikmetlerini ve müştemilâtının Mânalarını bildirerek Onu Üstad ve Târif edici tâyin etti. Tâ ki, sarayın Sâniini, sarayın müştemilâtıyla ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarının rumuzlarını bildirip, içindeki San'atlarının işaretlerini öğretip, derûnundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir? Ve ne vecihle Saray Sahibinin Kemalâtına ve Hünelerine delâlet ettiklerini, o saraya girenlere târif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merâsimini bildirip, o görünmeyen Sultâna karşı Marziyatı Dairesinde teşrifat merâsimini târif etsin. İşte o Muarrif Üstâdın herbir dairede birer Avenesi bulunuyor. Kendisi, en büyük dairede Şakirdleri içinde durmuş, bütün seyircilere şöyle bir Tebliğatta bulunuyor. Diyor ki:

"Ey ahali, şu Kasrın Meliki olan Seyyidimiz, bu şeylerin izhârıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttırmak istiyor. Siz dahi Onu tanıyınız ve güzelce tanımağa çalışınız. Hem şu tezyinatla kendini size sevdirmek istiyor. Siz dahi Onun san'atını takdir ve işlerini istihsan ile kendinizi Ona sevdiniz. Hem, bu gördüğünüz İhsânât ile, size Muhabbetini gösteriyor. Siz dahi, İtaat ile Ona Muhabbet ediniz. Hem, şu görünen İn'am ve İkramlar ile, size Şefkatini ve Merhametini gösteriyor. Siz dahi Şükür ile Ona Hürmet ediniz. Hem şu Kemalâtının âsârıyla, mânevî Cemâlini size göstermek istiyor. Siz dahi Onu görmeğe ve teveccühünü kazanmağa iştiyakınızı gösteriniz. Hem, bütün şu gördüğünüz masnûat ve müzeyyenat üstünde birer mahsus sikke, birer hususî hâtem, birer taklid edilmez turra koymakla, herşey kendisine has olduğunu ve kendi Eser-i Desti olduğunu ve kendisi Tek ve Yekta, İstiklâl ve İnfirad Sahibi olduğunu size göstermek istiyor. Siz dahi, Onu; Tek ve Yekta ve misilsiz, nazirsiz bîhemta tanıyınız ve kabûl ediniz." Daha bunun gibi, Ona ve o makama münâsib sözleri seyircilere söyledi. Sonra, giren ahâli iki gürûha ayrıldılar:

Birinci gürûhu: Kendini tanımış ve Aklı başında ve Kalbi yerinde oldukları için, o sarayın içindeki acâiblere baktıkları zaman dediler: "Bunda büyük bir iş var." Hem anladılar ki: Beyhûde değil, âdi bir oyuncak

değil. Onun için merak ettiler. "Acaba Tılsımı nedir, içinde ne var?" deyip düşünürken, birden o muarriif Üstadın (A.S.M.) beyan ettiği Nutkunu işittiler. Anladılar ki: Bütün Esrârın anahtarları Ondadır; Ona müteveccihen gittiler ve dediler: "Esselâmü Aleyke ya Eyyühel Üstad! Hakkan, şöyle bir muhteşem sarayın, Senin gibi Sâdık ve Müdakkik bir Muarriifi lâzımdır. Seyyidimiz Sana ne bildirmişse lütfen bize bildiriniz." Üstad ise, evvel zikri geçen Nutukları onlara dedi. Bunlar güzelce dinlediler, iyice kabûl edip tam istifade ettiler. Padişahın Marziyyâtı Dairesinde amel ettiler. Onların şu edebli muamele ve vaziyetleri o Pâdişahın hoşuna geldiğinden onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya dâvet etti, İhsan etti. Hem, öyle bir Cevvâd-ı Melik'e lâyük ve öyle mutî ahaliye şayeste ve öyle edebli misâfirlere münasib ve öyle yüksek bir kasra şâyan bir surette ikram etti...Daimî onları Saadetlendirdi.

İkinci grup ise; akılları bozulmuş, kalbleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlûb olup lezzetli taamlardan başka hiç bir şey'e iltifat etmediler; bütün o mehâsinden gözlerini kapadılar ve o Üstadın (A.S.M.) İrşâdâtından ve Şâkirdlerinin îkazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar. İçilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler. Sarhoş olup öyle bağır-dılar, karıştırdılar; seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler. Sâni-i Zîşân'ın Düsturlarına karşı edepsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edepsizlere lâyük bir hapse attılar.

Ey benimle bu hikâyeyi dinleyen arkadaş! Elbette anladın ki: O Hâkim-i Zîşân; bu kasrı, şu mezkûr maksadlar için bina etmiştir. Şu maksadların husûlü ise, iki şey'e mütevakkıftır:

Birisi: Şu gördüğümüz ve Nutkunu işittiğimiz Üstadın (A.S.M.) Vücududur. Çünkü: O bulunmazsa, bütün maksadlar beyhûde olur. Çünkü: Anlaşılmaz bir Kitab, muallimsiz olsa; mânasız bir kâğıttan ibaret kalır.

İkincisi: Ahali, o Üstadın (A.S.M.) Sözü'nü kabûl edip dinlemesidir. Demek, Vücut-u Üstad (A.S.M.), vücut-u kasrın dâisidir ve ahalinin istimâi, kasrın bekasına sebebedir. Öyle ise denilebilir ki: Şu Üstad (A.S.M.) olmasaydı, o Melik-i Zîşân şu kasrı bina etmezdi. Hem yine denilebilir ki: O Üstadın (A.S.M.) talimatını, ahali dinlemedikleri vakit, elbette o kasr, tebdil ve tahvil edilecek.

Ey arkadaş! Hikâye burada bitti. Eğer şu temsîlin Sırrını anladınsa bak, Hakikatın yüzünü de gör:

İşte o saray, şu Âlemdir ki, tavanı, tebessüm eden yıldızlarla tenvir edilmiş gök yüzüdür. Tabanı ise, şarktan garbe gûnâ-gûn çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzüdür. O Melik ise, Ezel, Ebed Sultanı olan bir Zât-ı Mukaddes'tir ki, yedi kat Semâvat ve Arz ve içlerinde olan herşey, kendilerine mahsus lisanlarla o Zâtı Takdis edip Tesbih ediyorlar. Hem öyle bir Melik-i Kadîr ki, Semâvat ve Arzı altı günde yaratarak Arş-ı Rubûbiyyetinde durup; gece ve gündüzü, siyah ve beyaz iki hat gibi birbiri arkası sıra döndürüp, Kâinat sahifesinde Âyâtını yazan; ve Güneş, Ay, yıldızlar Emrine musahhar Zihâşmet ve Zikudret Sahibidir. O sarayın menzilleri ise, şu onsekiz bin Âlemdir ki, herbirisi kendine lâıyk bir tarz ile tezyin ve tanzim edilmiştir. İşte o sarayda gördüğün Sanâı-i Garîbe ise, şu Âlemde görünen Kudret-i İlâhiyyenin Mu'cizeleridir ve o sarayda gördüğün taamlar ise; şu Âlemde, hele yaz mevsiminde, hele Barla bahçelerinde Rahmet-i İlâhiyyenin Semerat-ı Hârikalarına işaretir ve oradaki ocak ve matbah ise, burada kalbinde ateş olan arz ve sath-ı arzıdır ve orada temsilde gördüğün gizli Definelerin Cevherleri ise, şu Hakikatta Esma-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin Cilvelerine misaldir ve temsilde gördüğümüz nakışlar ve o nakışların remizleri ise, şu Âlemi süslendiren muntazam masnûat ve mevzun Nukuş-u Kalem-i Kudrettir ki, Kadîr-i Zülcelâl'in Esmâsına delâlet ederler ve o Üstad ise Seyyidimiz Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Avenesi ise, Enbiya Aleyhimüsselâm'dır ve Şâkirdleri ise Evliya ve Asfiyadır. O saraydaki Hâkimin Hizmetkârları ise, şu Âlemde Melâike Aleyhimüsselâm'a işaretir. Temsilde, seyir ve ziyâfete dâvet edilen misâfirler ise, şu dünya misâfirhânesinde cin ve ins ve İnsanın Hizmetkârları olan hayvanlara işaretir ve o iki fırka ise, burada birisi Ehl-i İmandır ki Kitab-ı Kâinatın Âyâtının Müfessiri olan Kur'an-ı Hakîm'in Şakirdleridir. Diğer gürûh ise ehl-i küfür ve tuğyandır ki, nefis ve şeytana tâbi olup yalnız hayat-ı dünyeviyeyi tanıyan, hayvan gibi, belki daha aşağı sağır, dilsiz, dâllîn guruhudur.

Birinci kafile olan Süedâ ve Ebrar ise, Zülcenaheyn olan Üstadı dinlediler. O Üstad, hem Abddir; Ubûdiyyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın Dergâhında Ümmetinin Elçisi hükmündedir. Hem Resuldür; Risâlet noktasında Rabbinin Ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse Tebliğ eder.

Şu bahtiyar Cemâat, o Resûlü dinleyip Kur'ana kulak verdiler. Kendilerini, Envâ-ı İbâdâtın fihristesi olan "**Namaz**" ile birçok Makamat-ı Âliye içinde çok lâtif vazifelerle telebbüs etmiş gördüler. Evet, Namazın mütenevvi Ezkâr ve Harekâtıyla işaret ettiği Vazâifi, Makamatı, mufassalan gördüler. Şöyle ki:

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibâne muamele suretinde Saltanat-ı Rubûbiyyetin mehasinine temâşâger makamında kendilerini gördüklerinden; Tekbir ve Tesbih Vazifesini eda edip **اللَّهُ أَكْبَرُ** dediler.

Sâniyen: Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin Cilveleri olan bedâyiine ve parlak eserlerine Dellâllık makamında görünmekle **سُبْحَانَ اللَّهِ, وَالْحَمْدُ لِلَّهِ** diyerek Takdis ve Tahmid Vazifesini îfa ettiler.

Sâlisen: Rahmet-i İlâhiyyenin hazinelerinde iddihar edilen Ni'metlerini zâhir ve bâtın duygularla tadıp anlamak makamında Şükür ve Senâ Vazifesini edâya başladılar.

Râbian: Esmâ-i İlâhiyyenin Definelerindeki Cevherleri, mânevî cihâzat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında, Tenzih ve Medih Vazifesine başladılar.

Hâmisen: Mistar-ı Kader üstünde Kalem-i Kudretiyle yazılan Mektûbât-ı Rabbâniyyeyi mütalâa makamında Tefekkür ve İstihsan Vazifesine başladılar.

Sâdisen: Eşyanın yaratılışında ve masnûâtın san'atındaki lâtif incelik ve nâzenin güzellikleri Temâşa ile Tenzih makamında Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni-i Zülcemâl'lerine Muhabbet ve İştîyak Vazifesine girdiler.

Demek Kâinata ve âsâra bakıp, gaibâne Muamele-i Ubûdiyyetle mezkûr Makamatta mezkûr Vezâifi edâ ettikten sonra Sâni-i Hakîm'in dahi muamelesine ve efâline bakmak derecesine çıktılar ki, hâzırâne bir muamele suretinde evvelâ Hâlık-ı Zülcelâl'in kendi San'atının Mu'cizeleriyle kendini Zîşuura tanıttırmasına karşı hayret içinde bir ma'rifet ile mukabele ederek:

سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ dediler. "Senin tarif edicilerin bütün masnûâtındaki Mu'cizelerindir." Sonra o Rahmân'ın kendi Rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine karşı, Muhabbet ve Aşk ile mukabele

edip: **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler. Sonra o Mün'im-i Hakikî'nin tatlı

Ni'metleriyle terahhum ve Şefkatini göstermesine karşı; Şükür ve Hamd ile

mukabele ettiler; dediler: **سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ** "Senin Hak Şükrünü nasıl

edâ edebiliriz? Sen öyle

Şükre lâayık bir Meşkûrsun ki, bütün Kâinata serilmiş bütün İhsânâtın açık lisân-ı halleri, Şükür ve Senânızı okuyorlar. Hem, Âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün Ni'metlerin ilânâtıyla Hamd ve Medhinizi bildiriyorlar. Hem, Rahmet ve Ni'metin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, Senin Cûd ve Keremine şahadet etmekle Senin Şükürünü enzar-ı mahlûkat önünde ifâ ederler."

Sonra şu Kâinatın yüzlerinde değışen mevcûdat âyinelerinde Cemâl ve Celâl ve Kemâl ve Kibriyâsının izhârına karşı, **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip Tâzim içinde bir aczle Rükûa gidip mahviyyet içinde bir Muhabbet ve Hayretle Secde edip mukabele ettiler. Sonra o Ganiyy-i Mutlak'ın servetinin çokluğunu ve Rahmetinin genişliğini göstermesine karşı; fakr ve hâcetlerini izhar edip, Duâ edip, istemekle mukabele edip **وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler.

Sonra o Sâni'-i Zülcelâl'in kendi San'atının Lâtiflerini, Hârikalarını, Antikalarını, sergilerle teşhîrgâh-ı enamda neşrine karşı **مَا شَاءَ اللَّهُ** deyip takdir ederek: "Ne güzel yapılmış!" deyip istihsan ederek, **بَارَكَ اللَّهُ** deyip müşâhede etmek **أَمَّا** deyip şahadet etmek; "Geliniz, bakınız!" hayran olarak **حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ** deyip herkesi şâhid tutmakla mukabele ettiler. Hem o Sultan-ı Ezel ve Ebed, Kâinatın aktârında kendi Rubûbiyyetinin Saltanatını ilânına ve Vahdâniyyetinin izhârına karşı; Tevhid ve Tasdik edip

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا diyerek İtaat ve İnkıyad ile mukabele ettiler.

Sonra o Rabb-ül-Âlemîn'in Ulûhiyyetinin izhârına karşı; zaaf içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlerini ilândan ibâret olan Ubûdiyyet ile ve Ubûdiyyetin hülâsası olan "Namaz" ile mukabele ettiler. Daha bunlar gibi gûna-gûn Ubûdiyyet Vazifeleriyle şu dâr-ı dünya denilen Mescid-i Kebîrinde farîze-i ömürlerini ve vazife-i hayatlarını edâ edip Ahsen-i Takvim suretini aldılar. Bütün mahlûkat üstünde bir mertebeye çıktılar ki,

Yümn-i İman ile Emn ü Emânet ile mücehhez emîn bir Halife-i Arz oldular ve şu meydân-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan sonra onların Rabb-i Kerîm'i onları, İmanlarına mükâfat olarak Saadet-i Ebediyyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak Dârüsselâma dâvet ederek öyle bir ikrâm etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve Kalb-i Beşere hutûr etmemiş derecede parlak bir tarzda Rahmetine mazhar etti ve onlara Ebediyyet ve Beka verdi. Çünkü: Ebedî ve Sermedî olan bir Cemâlin seyirci müştâkı ve âyinedar âşığı, elbette bâki kalıp ebede gidecektir. İşte Kur'an Şâkirdlerinin

âkibetleri böyledir. Cenab-ı Hak bizleri onlardan eylesin, **آمین!**

Amma, füccar ve eşrar olan diğer gürûh ise: Hadd-i bülûğ ile şu Âlem sarayına girdikleri vakit, bütün Vahdâniyyetin delillerine karşı küfür ile mukabele edip ve bütün Ni'metlere karşı küfran ile mukabele ederek ve bütün mevcûdâtı kıymetsizlikle kâfıran bir ittiham ile tahkir ettiler ve bütün Esmâ-i İlâhiyyenin Tecelliyâtına karşı red ve inkâr ile mukabele ettiklerinden, az bir vakitte nihayetsiz bir cinayet işlediler; nihayetsiz bir azâba müstehak oldular. Evet, İnsana sermâye-i ömür ve cihâzât-ı insâniyye, mezkûr Vezâif için verilmiştir.

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ, zannediyor musunuz ki, Vazife-i Hayatınız; yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhâfaza-i nefis etmek, ayıb olmasın, batın ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yâhut, zannediyor musunuz ki, Hayatınızın makinesinde dercedilen şu nâzik letâif ve mâneviyat ve şu hassas âzâ ve âlât; ve şu muntazam cevârih ve cihâzât ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi; şu hayât-ı fâniyede nefis-i rezîlenin, hevesât-ı süfliyyenin tatmini için isti'maline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ! Belki Vücudunuzda şunların yaratılması ve fîratınızda bunların gaye-i idhâli, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün Ni'metlerinin herbir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip şükür ve İbade-tini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecellî eden Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin bütün Tecelliyatının aksâmını, birer birer, size o cihâzât vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak İman getirmelisiniz.

İşte bu iki esas üzerine Kemalât-ı İnsaniye neşv ü nema bulur. Bununla insan, insan olur.

İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna şu temsil Sırrıyla bak:

Meselâ, bir Zât bir hizmetçisine yirmi altın verdi; tâ mahsus bir kumaştan kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın âlâsından mükemmel bir libas aldı, giydi.

Sonra gördü ki: O Zât, diğer bir hizmetkârına bin altın verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak onun cebine koydu, ticârete gönderdi. Şimdi, her Akı başında olan bilir ki; o sermâye, bir kat libas almak için değil. Çünkü evvelki Hizmetkâr, yirmi altınla en âlâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan, elbette bu bin altın, bir kat libasa sarfedilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya bir kat libas için verip, hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsa, elbette o hâdim nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için şiddetle tâzib ve hiddetle te'dib edilecektir.

Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. Sermâye-i Ömür ve İstidâd-ı Hayâtınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayât-ı fâniye ve lezzet-i maddiyeye sarfetmeyiniz. Yoksa; sermâyece en âlâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednâsından elli derece aşağı düşersiniz.

Ey gafil nefsim! Senin Hayâtının Gayesini ve Hayatının Mahiyetini, hem Hayatının Sûretini, hem Hayatının Sırr-ı Hakikatını, hem Hayatının Kemâl-i Saâdetini bir derece anlamak istersen, bak:

Senin **Hayatının Gayelerinin** icmâli dokuz Emirdir:

Birincisi şudur ki: Senin Vücutunda konulan duygular terâzileriyle, Rahmet-i İlâhiyyenin hazînelerinde iddihar edilen Ni'metleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

İkincisi: Senin fitratında vaz'edilen cihâzâtın anahtarlarıyla Esmâ-i Kudsiye-i İlâhiyyenin gizli defînelerini açmaktır, Zât-ı Akdes'i o Esmâ ile tanımaktır.

Üçüncüsü: Şu teşhîrgâh-ı dünyada, mahlûkat nazarında, Esmâ-i İlâhiyyenin sana taktıkları garib San'atlarını ve lâtif Cilvelerini bilerek Hayatınla teşhir ve izhar etmektir.

Dördüncüsü: Lisân-ı hâl ve kalınle Hâlıkının Dergâh-ı Rubûbiyyetine Ubûdiyyetini ilân etmektir.

Beşincisi: Nasıl bir asker, pâdişahından aldığı türlü türlü nişanları, resmî vakitlerde takıp pâdişahın nazarında görünmekle Onun İltifâtât-ı Âsârını gösterdiği gibi, sen dahi Esmâ-i İlâhiyyenin Cilvelerinin sana verdikleri Letâif-i İnsâniyye murassaatiyle bilerek süslenip o Şâhid-i Ezelî'nin Nazar-ı Şuhud ve İşhadına görünmektir.

Altıncısı: Zevilhayat olanların Tezahürat-ı Hayatiye denilen, Hâlıklarına Tahiyatları; ve Rumûzat-ı Hayatiye denilen, Sâni'lerine Tesbihatları ve Semerat ve Gayât-ı Hayatiye denilen, Vâhib-ül Hayât'a Arz-ı Ubûdiyyetlerini bilerek müşâhede etmek, Tefekkür ile görüp şehadetle göstermektir.

Yedincisi: Senin Hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irâde gibi sıfat ve hallerinden küçük nümûnelerini vâhid-i kıyâsî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelâl'in Sıfât-ı Mutlakasını ve Şuun-u Mukaddesini o ölçüler ile bilmektir. Meselâ sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î irâden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu Kasr-ı Âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu Âlemin Ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

Sekizincisi: Şu Âlemdeki mevcûdâtın herbiri kendine mahsus bir dil ile Hâlıkının Vahdâniyyetine ve Sâniinin Rubûbiyyetine dair Mânevî Sözlerini fehmetmektir.

Dokuzuncusu: Acz ve za'fın, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle Kudret-i İlâhiyye ve Gına-yı Rabbâniyyenin Derecât-ı Tecelliyâtını anlamaktır. Nasılki, açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyâcın envai miktarınca taamin lezzeti ve derecâtı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi sen de, nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz Kudret ve Gına-yı İlâhiyyenin derecâtını fehmetmelisin. İşte senin Hayâtının gayeleri, icmâlen bunlar gibi Emirlerdir.

Şimdi kendi **Hayatının Mahiyetine** bak ki, o Mahiyetinin icmalı şudur:

Esmâ-i İlâhiyyeye aid garâibin fihristesi.. hem Şuûn ve Sıfât-ı İlâhiyyenin bir mikyası.. hem Kâinattaki Âlemlerin bir Mîzanı.. hem bu Âlem-i Kebîrin bir listesi.. hem şu Kâinatın bir haritası.. hem şu Kitab-ı Ekberin bir fezlekesi.. hem Kudretin gizli defînelerini açacak bir anahtar külçesi.. hem mevcûdâta serpilen ve evkata takılan Kemâlâtının bir Ahsen-i Takvîmidir. İşte Mahiyet-i Hayatın bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi senin **Hayatının Sûreti ve Tarz-ı Vazifesi** şudur ki:

Hayatın, bir Kelime-i Mektûbedir. Kalem-i Kudretle yazılmış Hikmet-nüma

bir Sözdür. Görünüp ve işitilip Esmâ-i Hüsnâya delâlet eder. İşte Hayatının Sûreti bu gibi emirlerdir.

Şimdi **Hayatının Sırr-ı Hakîkatı** şudur ki: Tecellî-i Ehadiyyete, Cilve-i Samediyete, âyineliktir. Yâni bütün Âleme Tecelli eden Esmânın Nokta-i Mihrâkiyyesi hükmünde bir câmiyyetle Zât-ı Ehad-i Samed'e âyineliktir.

Şimdi **Hayatının Saadet içindeki Kemâli** ise: Senin Hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelî'nin Envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak Ona şevk göstermektir. Onun Muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin Göz Bebeğinde Aks-i Nurunu yerleştirmektir. İşte bu Sırandır ki, seni Âlâ-yı İlliyyîne çıkaran bir Hadîs-i Kudî'nin meal-i şerîfi olan:

مَنْ نَهَ كُنْجَمَ دَرِ سَمَوَاتٍ وَ زَمِينَ أَرَعَ عَجَبَ كُنْجَمٍ بِقَلْبٍ مُوَعِّمِينَ

denilmiştir.

İşte ey nefsim! Hayatının böyle ulvî Gayâta müteveccih olduğu ve şöyle kıymetli Hazîneleri câmi' olduğu halde, hiç akıl ve insâfa lâıyk mıdır ki: Hiç-ender hiç olan muvakkat huzûzât-ı nefsâniyyeye, geçici lezâiz-i dünyeviyyeye sarfedip zâyi edersin! Eğer zâyi etmemek istersen geçen temsil ve Hakikata remzeden

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ۖ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّيَهَا ۖ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّيَهَا ۖ وَالْيَلِّ إِذَا

بَغَّشِيَهَا ۖ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنِيهَا ۖ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحْيِيهَا ۖ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا ۖ

فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوِيَهَا ۖ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا

Sûresindeki Kasem ve Cevâb-ı Kasemi düşünüp amel et.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى شَمْسِ سَمَاءِ الرَّسَالَةِ وَقَمَرِ بُرْجِ النُّبُوَّةِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ

نُجُومِ الْهُدَايَةِ وَارْحَمْنَا وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ